

"Kadın kendi soyadını kullanabilse erkek çocuk doğurmadı diye öldürülmeyecek"

Sevim Akat evlenmeden önceki soyadını kullanma talebiyle Anayasa Mahkemesi'ne açtığı davayı kazandı. Akat ve kendisi de benzer bir karar çıkartan arkadaşı Gülizar Tuncer, "Bu, şekli bir mesele değil, varlık meselesi. Belki kadın kendi soyadını kullanabilse erkek çocuk doğurmadı diye öldürülmeyecek çünkü soy, erkeğin soyadından yürümeyecek" diyor

Geçtiğimiz günlerde Anayasa

Mahkemesi'nin "evli kadınların sadece kendi soyadlarını kullanabileceğine dair bir karar" verdiği ilişkin haberler görüp sevinmiş olabilirsiniz. Bunlar, Türkiye'deki kadınların da Avrupa'dakiler gibi hangi soyadını kullanacaklarına kendilerinin karar vereceği günlere geldiğimizi müjdeleyen haberler gibi görünse de durum pek öyle değil. Evet, Sevim Akat yedi yıllık mücadele sonunda evlenmeden önceki soyadını kullanma talebiyle Anayasa Mahkemesi'ne açtığı davayı kazandı belki ama kadının soyadı özgürlüğü meselesinde hâlâ öyle çok yol alındığı söylenemez. Çünkü konuya ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararlarına rağmen Türkiye, Medeni Kanun'da değişiklik yapmaya pek yakın değil. Yani evlilik öncesi soyadını kullanmak isteyen kadınlar için tek çıkar yol yine dava açmaktan geçiyor.

Sevim Akat'a, kendi soyadı için mücadele ederken en büyük desteği, eşinden sonra, yine kendisi gibi bir avukat olan arkadaşı Gülizar Tuncer vermiş. Uzun uğraşlar sonucunda evlilik öncesi soyadını kullanmaya başlayan kadınlardan biri olan Tuncer aynı zamanda da Akat'ın davasının tanıklarından... İkiyle bir araya geldik, 95'te Ayten Ünal'in açtığı ilk davadan bugüne bu soyadı meselesinde neler yapıldığını konuştu.

Kadının evlenmeden önceki soyadını kullanması meselesinde gelinen son nokta nedir?

Sevim Akat: En son, Anayasa Mahkemesi benim davamda "Evlenmeden önceki soyadını kullanabilir" dedi. Bu, 2013'te Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru hakkı getirildikten sonra çıkan ilk karar. Ancak AİHM'in verdiği kararlar nasıl bireysel kararlarda Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuru sonucu verilen kararlar da bireysel kararlar. Yani mahkeme, sadece başvuran kişiye kendi soyadını taşıma hakkı tanır. Bu

karardan başkalarının da yararlanabilmesi için ilke kararı alınması gereklidir ama şu an ona yönelik bir çalışma yok.

Şu an ben evli olsam ve evlenmeden önceki soyadımı kullanmak istesem dava açmam gerekiyor yani?

Sevim A.: Aynen öyle.

Peki bu dava sonucunda sizinkinden farklı bir sonuçla karşılaşma olasılığım nedir?

Sevim A.: Ana tema farklılaşmadıktan sonra mahkemenin sizin davanzıda da bu yönde karar vermesi gerekiyor. Ama bu kararların yaşama nasıl geleceği konusunda da bir sıkıntı var. Ben kendi kararım için yerel mahkemeye tekrar gideceğim, yeniden yargılama yapılacak. Yerel mahkemenin de Anayasa Mahkemesi'nin kararına uygun bir karar vermesi gerekiyor.

Gülizar Tuncer: Ama yerel mahkeme bu bireysel başvuru, bizi bağlamaz gibi bir tavır içine girebilir. Tutuklu milletvekillерinin davalarında olduğu gibi... Oysa mevcut anayasaya göre, cunta anayasası olduğu için onu da kabul etmiyoruz ama, Anayasa Mahkemesi yüksek mahkeme konumunda. Onun kararının bütün mahkemeler açısından bağlayıcı olması gerekiyor. Ama her zaman öyle olmuyor. Benim davamda da hâkim önünde AİHM'in örnek kararı olmasına rağmen dedi ki; "Bunlar beni ilgilendirmiyor. Ben Medeni Kanun'u tanırım. Ona göre de evli kadının soyadı, kocasının soyadıdır. Ancak isterseniz ikisini birlikte kullanabilirsiniz". Halbuki Türkiye AİHM'in kararlarını, kendi mahkemelerinin kararlarının üzerinde tutmak zorunda. Zaten asıl sorun da herkesin bireysel başvuru yapmasına gerek olmasında. Sevim A.: Son davada Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karar da eksik bir karar...

"Hep eski kimliklerimi yanında taşıdım"

Siz bu meseleye ilgilenmeye nasıl başladınız?

Gülizar T.: Hep "Ben hep asla başka bir erkeğin soyadını kullanmayacağım" derdim. Hiçbir evliliğimde fiilen başka bir erkeğin soyadını kullanmadım. Ama pek çok sorunla karşılaştım. Ben bir yerde Gülizar Tuncer yazıyorum, TC kimlik numarasından bakıyorlar; Gülizar Güneş. Vekalet çıkaracak müvakkil, çıkaramıyor. Ya da savcılıktan "Bu isimde bir avukata rastlanamamıştır" diye yazı geliyor. Yine de vazgeçmedim. Yeni avukat kimliği çıkarmadım mesela uzun bir süre, değişim esin diye... Cezaevindeki "Bu kimliği değiştirmezseniz cezaevine alamayacağınız siz" diyorlardı. Hep eski kimliklerimi, vekaletlerimi yanında taşıdım. Bir yerde herhangi bir sorun olunca çıkarıp "Tamam, bu da var" diye gösteriyordum.

Eşiniz nasıl karşılıyordu bu ısrarınızı?

Gülizar T.: Biz aile içinde ya da sosyal çevrelerimizde herhangi bir sorunla karşılaşmadık. Ama karşılaşan çoktur.

Sevim A.: Ben de iki evliliğimde de eşimin soyadını hiç kullanmadım. Evlendikten sonra çok uzun süre kimliğini değiştirmedim mesela. Sadece yurt dışına gitmem gerektiğinde pasaportuma işletmek zorunda kaldım.

"Eşimi davalı olarak gösterdik"

Bu davayı açmak isteyen birinin yapacağı ilk iş ne olmalı?

Sevim A.: Aile Mahkemesi'ne dava açıp kendi soyadını kullanmak istediği dile getirmeli. Aile Mahkemesi reddederse Yargıtay'a gitmeli. Yargıtay da bozma kararı vermezse Anaya Mahkemesi'ne bireysel başvuru yoluna gidilmeli.

Sizin davınız ne kadar sürdü?

Sevim A.: Yedi yıl. Ama bizim davamızda şöyle de bir durum oldu; biz davayı Hukuk Mahkemesi'nde açmıştık, fakat mahkeme bu konuda Aile Mahkemesi'nin görevli olduğunu ifade etti. Biz de Aile Mahkemesi'ne gittik. Normalde üç-beş yıl arasında sürer.

Siz Aile Mahkemesi'ne gittiniz ve eşinize mi dava açtinız?

Sevim A.: Evet. Burada devlet kadının da erkeğin de iradesine saygı duymuyor. Çünkü benim eşim de "Kişi kendi soyadını kullanmalıdır" diyor. Yani beni destekliyor. Ama biz onu davalı olarak göstermek zorunda kaldık.

Nasıl tepkiler aldınız karar açıklandıktan sonra?

Sevim A.: Çok güzel mesajlar aldım. Hem kutlamak isteyenlerden hem kendileri de başvuru yapmak istediklerini ifade eden kadınlardan...

Hiç olumsuz bir yorum almadınız mı mesela?

Sevim A.: Hayır ama davayla ilgili bir haberin altında söyle bir yorum okumuştum: "Kocasının soyadını almayacak kadın evlenmesin". Bu beni şaşırtmadı çünkü toplumun böyle bir kesimi var, bunu biliyoruz.

"Erkeğin kadını mülkü gibi görme sorunu"

Anaya Mahkemesi'nden çıkan "Evlenmeden önceki soyadını kullanabilir" kararı sizi tatmin etmedi mi?

Sevim A.: Etmedi. Çünkü asıl mesele bunun bir sorun olarak tespit edilip buna yönelik düzenlemelerin ortadan kaldırılması meselesi...

Gülizar T.: Türkiye'nin yapması gereken tek şey; Medeni Kanun'a bir cümle eklemek. 187'nci maddeye; "Kadın isterse tek başına

kendi soyadını da kullanabilir".

Hatta çiftler isterlerse aile kurarken yeni bir soyadı da başlatabilecekler. Avrupa'da böyle... Kadına soyadını alma zorunluluğu getiren yasa maddesi değiştirilmediği sürece herkes bireysel başvuru yapmak zorunda.

Bu yasa sizce neden değiştirilmeli?

Gülizar T.: Çünkü hükümet muhafazakar aile yapısını korumak istiyor. Yapılacak değişiklikler karşılıklıyalara yol açabilir deniyor. Avrupa'da neden yol açmıyor?

Sevim A.: Devlet, soy bağı erkek üzerinden devam etsin istiyor. Gülizar T.: Evlenince sadece soyadınız değişmiyor ki... Kütüğünüz olduğu gibi erkeğin kütüğünün olduğu yere gidiyor. Bu, kadının kimliğini, geçmişini bütünüyle reddetmek demek! Evlenince sil baştan, boşanınca yine sil baştan, bir daha evlenirse yine sil baştan...

Bu o kadar rezil bir sistem ki; boşanan kadın yanında sürekli boşanma belgelerini taşımak zorunda... İşte bu yüzden bu basit bir mesele değil, şekli bir sorun değil. Sorun, erkeğin kadını mülkü gibi görme sorunu. Evet, avukat, gazeteci gibi kendi soyadlarıyla tanınan kadınlar daha çok zorlanıyorlar ama bu sorun bütün kadınları ilgilendiriyor.

"Kadının adı yok hikayesi gibi işte; kadını n soyadı yok"

"Evlenmeden önceki soyadı da yine bir erkeğin soyadı, ne fark eder?" diyenler oluyor galiba...

Gülizar T.: Oluyor, evet. Fakat babanın soyadı da olsa o sizin bütünlüğünüz isim. Zaten kişi istiyorsa onu da değiştirebilmeli. Evlenince soyadı otomatik olarak değişiyor. Bu bir dayatma olarak giriyor hayatınıza. Her iki soyadını da kullanma hakkı daha çok yeni tanıdı Kadına. Pek çok kadın zaten bu haktan haberdar değil. Pek çoğu da bu haktan yararlanabilmesi için evlilik işlemleri sırasında kendisinin bu haktan yararlanmak istediğini belirtmesi gerektiğini bilmiyor.

Bir de "Kadın cinayetleri gibi ciddi meseleler varken neden buna bu kadar çok takılıyorsunuz?" diyenler var...

Gülizar T.: Kadın sorunu o kadar geniş bir alan ki... Kadın cinayetleri kadınlara yönelik saldırının en uç boyutu. Ama bu da zannedildiği gibi şekli bir mesele değil, varlık meselesi. "Kadının adı yok" hikayesi gibi işte; "Kadının soyadı yok"...

Sevim A.: Kadın kendi soyadını kullanabilecek erkek çocuk doğurmadi diye öldürmeyecek belki... Ya da erkek doğurana kadar çocuk doğurmak zorunda kalmayacak. Çünkü soy, erkeğin soyadından yürümeyecek.

"Binlerce dava açmamız gereklidir"

Bu noktaya gelebilmek için neler yapılması gerekiyor?

Gülizar T.: Kadın örgütleri kadınları harekete geçirmeli. Orada bir sessizlik görüyoruz açıkçası. Beni erkek arkadaşım dahil çok arkadaşım aradı ama kadın örgütlerinden ya da feminist çevrelerden arayan pek olmadı. Anayasa Mahkemesi'nin son kararından sonra binlerce kadın başvuru yapsa kesin olarak kazanılacak bir dava olsa bu artık. Bu şekilde belki yasayı da değiştirebiliriz.

Sevim A.: Devlet tek tek bireysel başvuruyu zorunlu kılarak bizi marginalleştirmeye çalışıyor. Ama ne kadar çok başvuru olursa o kadar çabuk yol alınır.

Gülizar T.: Bizim de "Al sana o zaman" deyip binlerce dava açmamız gerekiyor. Dava açmanın bir maliyeti var evet ama kadın özgürlüğü için mücadele edenler pek çok şeyi göze alıyorlar, bunu da alabilirler. Üstelik davayı kazandıktan sonra tazminat almak da mümkün.

Kadına kendi soyadını koruma hakkı tanınırsa çocukların durumu ne olacak?

Gülizar T.: Onunla ilgili de AİHM kararı var, eşler özgür seçim hakkına sahip olmalıdır diyor. Çocuk 18 yaşına geldiğinde de kendisi karar verebilmeli. Ama biz bu noktada çocuğun durumundan çok kadının soyadının önemi olduğu düşündürsemiz.

Çünkü çocuk için annesinin ya da babasının soyadını almış olmak çok fark etmiyor.

"Hâkim reddetmekle kalmadı, bir de bizimle açıkça alay etti"

Doç. Dr. Bahar Leventoğlu (Duke Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve İktisat Bölümü)

* Eşimle 96'da evlendik. 97'de kadınlara iki soyadı kullanma hakkı çıktı fakat bu hak senelerce 97 ve sonrasında evlenenlere tanındı. 97'den evvel evlenenlere de tanımdıktan sonra ben de Bahar Leventoğlu Abdulkadiroğlu ismini aldım.

* Evlendikten hemen sonra eşimle Amerika'ya geldik. Burada eşinizin soyadını kullanma zorunluluğunu olmadığı için yıllarca eşimin

soyadını kullanmadım. Fakat günün birinde bunun problem yaratacağının biliyordum. Ayten Ünal'ın AİHM'de açtığı davanın lehine sonuçlanmasının akabinde 2005'te avukatım Baran Balpaşarı aracılığıyla sadece kendi soyadımı kullanma talebiyle dava açtım.

* Mahkeme talebimizi reddetmekle kalmadı, avukatımın aktardığına göre; "Bahar Hanım'ın kocası soyadını değiştirip Leventoğlu yapsın, böylece Bahar Hanım da eşinin soyadını alarak

Leventoğlu olabilir” diyerek bizimle açıkça alay etti. Temyize gittik fakat Yargıtay da mahkeme kararını onadı. Bunun üzerine AİHM'e gittik. Dilekçemiz AİHM'de sırasını beklerken Türkiye Cumhuriyeti davamı çekmem karşılığında kendi soyadımı taşıyan nüfus cüzdanı ve 1000 avro ödeme içeren “dostane çözüm” sundu. Ben bu davayı tüm Türkiye kadınları için önemli gördüğümden reddettim.

* AİHM geçen yıl lehime bir karar verdi ama hâlâ sadece kendi soyadımı taşıyan nüfus cüzdanımı alabilmiş değilim. İçişleri Bakanlığı'na sadece kendi soyadımı taşıyan nüfus cüzdanı ve pasaportu almak için nasıl bir yol izlemem gerektiğini sordum. Aldığım cevap şaka gibiymi: “4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 187'nci maddesi 'Kadın evlenmekle kocasının soyadını alır, ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvurusıyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir' hükmündedir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda gerekli değişiklik yapılmadan evlenen kadınların sadece kızlık soyadını kullanmalarının mümkün olmadığı değerlendirilmekte ve uygulamada bu yönde sürdürülmektedir. Bu nedenle; talebinizin yerine getirilmesi mümkün değildir.” Yani AİHM kararı mutluluk verici bir sonuç olmakla birlikte bağılayıcılığı olmadığı için istediğimiz sonucu da alabilmış değiliz.

* Eşim hep en hararetli destekçimdi. Aynı şekilde ailelerimiz de... Kayınvalide ve kayınpeder açısından da şanslıyım. Hep yanında oldular. Siyaset bilimi camiasından da güzel tepkiler aldım. Epey prestijli bir siyaset blog'u olan Monkey Cage, okurlarıyla dava sürecini paylaşmamı istedi.

* Türkiye'de sadece soyadı konusunda değil pek çok konuda kadın üzerinde sosyal baskı var. Pek çok kadın bunun bir “seçim” olduğunu dahi aklına getirmiyor. Tıpkı pek çok kadının evlenmenin veya çocuk sahibi olmanın da bir “seçim” olduğunu aklına getirmemesi gibi... Hadi diyelim aklına getirmiş olsun. Bu kadar erkek egemen bir toplumda bir kadının, evde tatsızlık çökacağını bile bile bu konuyu eşine veya eşinin ailesine açması çok zor.